

UDK 2Bosco, I., sanctus
37.014.523(497.5)<https://doi.org/10.53745/ro.1.1.5>

Primljeno: 16. 5. 2025.

Prihvaćeno: 10. 6. 2025.

Pregledni rad

Mogućnosti primjene preventivnog sustava svetog Ivana Bosca u odgojnom djelovanju škole

Possibilities of Applying the Preventive System of St. John Bosco in the Educational Activities of the School

Marija Jurišić – Andreja Žiher

Sažetak

Cilj odgojno-obrazovnih ustanova je osposobiti djecu i mlade za samosvjesno i odgovorno sudjelovanje u društveno-političkom i gospodarskom životu na dobrobit cijele društvene zajednice. Unatoč visokim obrazovnim standardima, suvremeni odgojno-obrazovni sustavi ne postižu u cijelosti željene odgojno-obrazovne ishode, osobito na području odgoja. Navedeno potvrđuju i podatci o visokoj zastupljenosti rizičnih ponašanja kod djece i mladih u Republici Hrvatskoj. U pronalaženju mogućeg objašnjenja i rješenja mogu biti od pomoći odgojni sustavi koji dugi niz godina uspješno postižu željene ciljeve. Jedan od njih je don Boscov preventivni odgojni sustav. Cilj ovog rada jest na sustavan način prikazati njegova teorijska polazišta, najvažnije elemente, te definirati moguće smjernice za implementaciju pojedinih elemenata u aktualni odgojno-obrazovni sustav u Republici Hrvatskoj. Riječ je o sustavu koji je utemeljen na kršćanskoj antropologiji, a sadrži ključne elemente za postizanje cjelovita odgoja neovisno o kulturi i nacionalnosti naslovnika. Rezultati pokazuju da je na razini ključnih odgojno-obrazovnih dokumenata u RH uočena potreba uvođenja religiozne i bihevioralne dimenzije pri čemu se religiozna dimenzija odnosi na vrednovanje religioznosti u sveukupnom odgojno-obrazovnom planu i programu, dok se bihevioralna dimenzija odnosi na izgradnju odnosa povjerenja između odgojitelja i odgajanika te stvaranje ozračja u kojem se disciplina doživljava kao pozitivan element. U praktičnom radu učitelja i nastavnika primjena don Boscova preventivnog odgojnog sustava moguća je korištenjem odgojnih sredstava kao što su ambijent, asistencija i ljubaznost.

Ključne riječi: odgoj, odgojno-obrazovni sustav, don Boscov preventivni odgojni sustav, razum, religioznost, ljubaznost, ambijent, disciplina

Abstract

The primary objective of educational institutions is to equip children and young people with the capacity for self-aware and responsible participation in socio-political and economic life, for the benefit of the wider community. Despite high educational standards, contemporary education systems often fall short of achieving the desired outcomes, particularly in the domain of moral and character development. This is reflected in the significant prevalence of risk-taking behaviours among children and adolescents in the Republic of Croatia. In seeking possible explanations and solutions, educational models that have consistently achieved their intended goals over time may offer valuable insights. One such model is Don Bosco's preventive pedagogical system.

This paper aims to provide a systematic overview of the theoretical foundations and key elements of Don Bosco's approach and to identify potential guidelines for integrating selected components into the current educational framework in Croatia. Rooted in Christian anthropology, this system offers essential elements for holistic education that transcend cultural and national boundaries. The findings indicate that key Croatian educational policy documents recognize the need to incorporate both religious and behavioural dimensions. The religious dimension involves valuing religiosity within the overall educational plan and curriculum, while the behavioural dimension focuses on building trust-based relationships between educators and learners, and fostering an environment where discipline is perceived as a positive and formative aspect. In practice, Don Bosco's preventive system can be implemented in the daily work of teachers and educators through the use of pedagogical tools such as a supportive environment, active presence, and kindness.

Key words: education, education system, Don Bosco Preventive System, reason, religion, kindness, educational environment, discipline

Uvod

Adolescencija je jedno od najvažnijih formativnih razdoblja za cjelovit razvoj djece i mladih, vrijeme internalizacije vanjskih pravila ponašanja, zbog čega je riječ o kritičnom razdoblju za usvajanje rizičnih ponašanja (Šentija Knežević i dr. 2019, 70). Upravo to razdoblje obilježava potreba za dokazivanjem vršnjacima. Snažna želja za stjecanjem osjećaja pripadnosti i prihvaćenosti često je povezana s pojavom rizičnog ponašanja, poput upotrebe alkohola, cigareta, psihoaktivnih tvari te s pojavom *online* rizičnog ponašanja (Ilišin i dr. 2002, 114; Nikčević-Milković i dr. 2018, 473; Buljan-Flander i dr. 2020, 289-290; Matković 2021, 116; Borić Leticia i Kuterovac Jagodić 2023, 260-261). Kod dječaka se takve potrebe mogu manifestirati i donošenjem oružja u školu, a kod djevojaka je veća zastupljenost psihičkih poremećaja (Hromin 2021, 12).

Da hrvatski adolescenti nisu izuzeti od rizičnih ponašanja, ukazuju predstavljeni rezultati istraživanja, ali i recentna događanja. Na globalnoj, ali i lokalnoj razini, svjedočimo raširenoj pojavi tzv. liste smrti (*Kill list / Death list*) među djecom i mladima (Dnevnik.hr 2024). Riječ je o popisu osoba koji djeca izrađuju s ciljem nanošenja tjelesne povrede svojim vršnjacima. Riječ je o devijantnom ponašanju kojim djeca iskazuju potisnutu agresiju, ljutnju, povrijeđenost, emocionalna stanja koja ne znaju kontrolirati ni samoregulirati, a koja se očituju rizičnim ponašanjima. U Republici Hrvatskoj 2024. godina bila je obilježena jednim od najtežih događaja u novijoj hrvatskoj povijesti. Napad nožem adolescenta na učenike OŠ Prečko u Zagrebu tragedija je koja ukazuje na alarmantno stanje odgoja u RH. Pribjegavanje nasilju poziv je upomoć koji nam djeca i mladi upućuju, ističući kako smo u koracima odgoja negdje pogriješili.

Pojava rizičnih ponašanja ima dugoročne posljedice, utječe na fizičko i mentalno zdravlje djece i mladih kao i na njihova profesionalna postignuća (Meader i dr. 2016, 6). Za razliku od stanja u Europi, u Hrvatskoj raširenost nekih oblika rizičnog ponašanja kod adolescenata stagnira ili čak raste (Šentija Knežević i dr. 2019, 73). Statistike za RH u pogledu rizičnih ponašanja (konzumacija marihuane, cigareta i alkohola) kod adolescenata su iznad prosjeka Europske unije (ESPAD 2020, 15), a hrvatski srednjoškolci visoku zastupljenost objašnjavaju dosadom i nedostatkom kvalitetno organiziranog vremena (Budimir 2017, 45). Pojava rizičnog ponašanja dokazano je povezana s pitanjem slobodnog vremena djece i mladih te načina njegove provedbe (Rosić 2005, 226). Djeca su često nakon škole velik broj sati sama. No, ako dijete nema kvalitetno osmišljeno slobodno vrijeme, može doći do povećanja nediscipline, stjecanja loših navika i razvoja problema u ponašanju. Istraživanja o slobodnom vremenu hrvatskih srednjoškolaca pokazuju da prepuštenost razonodi povećava sklonost devijacijama, a slobodno vrijeme provedeno u obiteljskom i obrazovnom okviru (izvršavanje školskih obveza, čitanje knjiga, vrijeme s obitelji, odlasci na izlete u prirodu, u crkvu) smanjuje vjerojatnost za devijacije (Hromin 2021, 69-70).

Rizična ponašanja kod adolescenata povezana su i s pojavom fizičke agresije (Matuszka i dr. 2017, 96). U Republici Hrvatskoj bilježi se visok postotak djece koja imaju iskustvo nasilja u obitelji, bilo psihičkog bilo tjelesnog (Ajduković i dr. 2013, 399), a vršnjačko nasilje, kao oblik rizičnog ponašanja kod djece i mladih, kreće se od 14 % pa čak do iznad 50 % (Reić Ercegovac 2016, 258-259; Sušac i dr. 2016, 199-200). Vršnjačko je nasilje povezano s materijalnim stanjem obitelji te se pokazalo da je

nejednakost obiteljskih prihoda jedan od prediktora nasilnog ponašanja (Velki i Kuterovac Jagodić 2015, 289).

Rezultati istraživanja provedenog među adolescentima u Gospiću ukazuju na put mogućeg rješenja, a to je stvaranje zaštitnih čimbenika. Jedni od najizraženijih su religioznost i vjerovanje u moralni red (Nikčević-Milković i Rupčić 2014, 114). Znanstvenici upozoravaju da je prevencija rizičnih ponašanja moguća, no da bi se to ostvarilo, potrebno je ojačati zaštitne faktore i implementirati znanstveno utemeljene preventivne programe (Šentija Knežević i dr. 2019, 78). Iako postoje različiti preventivni programi, pregledom literature utvrdili smo kako u hrvatskom pedagoško-istraživačkom području don Boscov preventivni odgojni sustav nije istražen u velikoj mjeri, unatoč svojoj aktualnosti. Sustav je utemeljen na kršćanskoj antropologiji te sadrži ključne elemente za postizanje cjelovita odgoja neovisno o kulturi i nacionalnosti adresata. Istraživanja don Boscova preventivnog odgojnog sustava u većoj su mjeri zastupljena na razini diplomskih radova Učiteljskog fakulteta i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, koji ukazuju na njegovu važnost, doprinos i aktualnost (Rašić 2005, 36; Glavina 2019, 36-37), kao i korelaciju njegove pedagogije sa suvremenim holističkim pristupom odgoju (Tumbri Taban 2021, 40). Njegov doprinos posebno se očituje u pozitivnom utjecaju na disciplinu mladih te u univerzalnoj primjenjivosti. Učenici don Boscovim preventivnim odgojnim sustavom imaju dobro razvijen osjećaj za potrebe drugoga i poštivanje postavljenih granica (Ricov 2022, 22). S obzirom na njegovu univerzalnu primjenjivost, može se primijeniti i u suvremenom odgoju u državnim školama s posebnim naglaskom na individualni pristup i stvaranje povjerenja u odnosu odgojitelj – odgajanik (Blažanović 2020, 31).

Navedene rezultate potvrđuju i hrvatski nastavnici, koji vrijednost sustava prepoznaju u karakteristikama odgojitelja, dosljednosti i ljubaznosti kao temeljima odgojnog procesa koji postaje model ponašanja odgajanika (Kobal 2024, 12-13). U kontekstu nedostatka odgojnih autoriteta i primjerenih metoda odgajanja ističe se njegova specifičnost s obzirom na ulogu i lik odgajatelja te pristup odgajanicima (Golubović i dr. 2016, 153). Bez obzira na to što don Boscov sustav ima kršćansko utemeljenje, M. Silov smatra kako ideološki korijeni nisu prepreka za stvaranje originalnih pedagoških ideja i organizacijskih modela, čime se dokazuje univerzalnost primjene toga sustava i u državnim školama (Silov 2003, 23). Dakle, prevencija devijantnog ponašanja prema don Boscovu sustavu je moguća (Koščak 2012, 94).

I na međunarodnoj razini prepoznata je pedagoška vrijednost, utjecaj i primjenjivost don Boscova sustava (Josekutty i Kakkati 2021, 2699). Nalazi pokazuju da je don Boscov preventivni odgojni sustav pedagogija vodstva koja promiče kulturu liderstva među odgojiteljima, kao i pedagogija koja pridonosi cjelovitu razvoju ljudske osobe. Prema korejskom istraživanju taj je preventivni odgojni sustav primjenjiv u problemima maloljetničke delinkvencije, a svojom humanističkom pedagogijom posebno pridonosi rješavanju problema koji proizlaze iz hijerarhijske i meritokratske kulture, poput elitizma i privilegiranog statusa (Yoon 2020, 184).

Uvid u znanstvenu literaturu u području pedagogije i religijske pedagogije u Republici Hrvatskoj ukazuje na nedostatak sustavnog govora o don Boscovu preventivnom odgojnom sustavu. S obzirom na društvene izazove s kojima se adolescenti u RH susreću, želimo istaknuti vrijednost toga odgojnog sustava i njegove ključne elemente, koji se mogu ugraditi u hrvatski sustav odgoja i obrazovanja. Donosi se sustavan prikaz temeljnih teorijskih postavaka preventivnog odgojnog sustava svetog Ivana Bosca. Uvidom u rezultate analize ključnih odgojno-obrazovnih dokumenta rad će ukazati na područja mogućeg doprinosa toga preventivnog odgojnog sustava aktualnom odgojno-obrazovnom sustavu Republike Hrvatske. Sustavan prikaz teorijskog okvira don Boscova preventivnog odgojnog sustava pružit će doprinos na znanstvenoj, ali i na praktičnoj razini učiteljima, nastavnicima i stručnim djelatnicima u školama, koji u svoj rad i izazove s kojima se susreću mogu ugraditi pojedine njegove elemente.

1. Povijesni kontekst preventivnog odgojnog sustava svetog Ivana Bosca

Preventivni odgojni sustav svetog Ivana Bosca nastaje u 19. stoljeću, koje je u Europi obilježeno brojnim pokretima, nemirima i traženjem stabilnosti, kako na političkom tako i na društveno-gospodarskom planu. Od tih događaja nije bila izuzeta ni Katolička Crkva. Naime, nakon Francuske revolucije, koja je prouzročila mnoge nemire, uslijed industrijske revolucije i progona Crkve te pojave različitih pokreta, društvo je tražilo promjenu. Jedno od područja kojim se željelo doći do obnove društva bio je i odgoj. Kao i u većini zemalja zapadne Europe, osobito je u Italiji postavljen imperativ kreiranja odgoja i obrazovanja koji bi mogli oblikovati poštene građane i pridonijeti boljitku društva na svim razinama.

Navedeni proces rezultirao je pojavom brojnih odgojitelja s različitim pristupima (Salezijanski povijesni institut 2024, 33-34), a jedan od njih bio je i don Ivan Bosco.

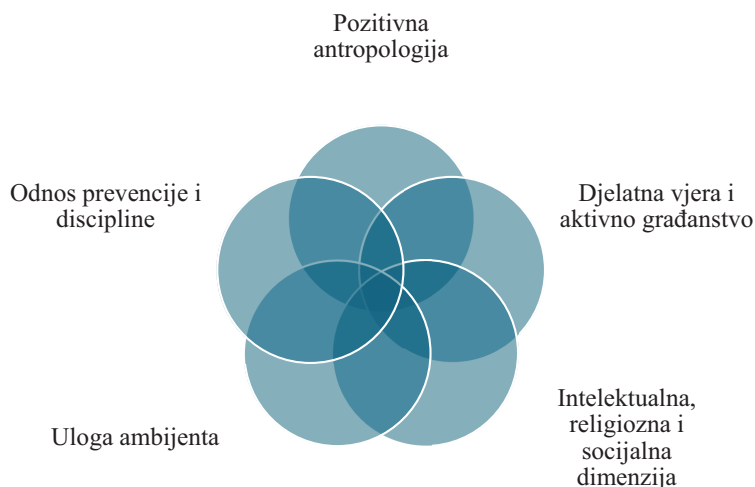
Sveti Ivan Bosco (1815. – 1888.), šire poznat kao don Bosco, talijanski je svećenik, koji je u Katoličkoj Crkvi zapamćen kao otac i učitelj mladih. U središtu njegova rada bio je upravo odgoj najsiromašnijih mladih. Odgojno poslanje započeo je u Torinu među dječacima adolescentske dobi, koje se kasnije, utemeljenjem Salezijanske obitelji u kojoj djeluju redovnici (Družba sv. Franje Saleškoga – don Boscovi salezijanci), redovnice (Družba sestara Kćeri Marije Pomoćnice – don Boscove salezijanke) i laici (Udruženje salezijanaca suradnika i Udruženje štovatelja Marije Pomoćnice) proširilo po cijelom svijetu (Salezijanski povijesni institut 2024, 165-166). Srž njegova djelovanja bio je odgoj mladih kako bi „postali dobri kršćani i poštteni građani“, što je cilj koji i danas ostaje aktualan. Njegova razmišljanja o odgoju, te spajanje različitih elemenata stvorilo je jedinstven odgojni sustav danas poznatiji kao *preventivni odgojni sustav svetog Ivana Bosca*, koji postaje, ne samo odgojna metoda nego i stil života cijele Salezijanske obitelji (Salezijanski povijesni institut 2024, 11-25).

Preventivni odgojni sustav svetog Ivana Bosca smatra se kulturnom, pedagoškom i odgojnom baštinom Katoličke Crkve, ali i europske i svjetske pedagogije jer sadrži općeljudske i religijske elemente iznimne vrijednosti. Temeljne ideje salezijanskog preventivnog odgojnog sustava ukorijenjene su u kršćanskoj antropologiji, a uključuju promicanje kršćanskog načina života, aktivno življenje vjere, aktivno građanstvo, odgoj za odgovornost u radu te moralnost, etičnost i kulturu. Don Bosco-va izvornost sastoji se u tome što u spajanju preventivnog i direktivnog sustava potpuno isključuje represivni sustav. Uvodi novi element prema kojem se prevencija devijantnog ponašanja ostvaruje usadivanjem elementa dobra (Corallo 2017, 23).

Budući da sve elemente preuzima iz postojećih odgojnih sustava, salezijanski preventivni odgojni sustav nije u potpunosti novost. Međutim, originalnost i suvremenost Ivana Bosca očituju se u projektu koji nije u sebi zatvoren i nepromjenjiv, već je otvoren za usvajanje svega onog dobrog što određeno povijesno razdoblje donosi. Na taj način ističe važnost svakog vremenskog razdoblja, koje postaje djelotvorno sredstvo odgoja. Don Bosco je ostavio važno sredstvo, svoju karizmu, duh koji je sposoban prihvatiti i primijeniti u korist odgoja bilo koju novu stvar koju vrijeme donosi i zahtijeva (Corallo 2017, 34).

2. Temeljni elementi salezijanskog preventivnog odgojnog sustava

Specifičnost preventivnog odgojnog salezijanskog sustava nalazi se u temeljnim elementima, tj. jezgrama iz kojih sustav polazi. To su pozitivna antropologija, prožimanje djelatne vjere i aktivnog građanstva, odgoj intelektualne, religiozne i socijalne dimenzije osobe, odnos odgojitelja i odgajnika, uloga ambijenta te odnos prevencije i discipline. Slijedi njihov detaljan prikaz kojim ćemo definirati preventivni odgojni sustav sv. Ivana Bosca.

Slika 1. Elementi preventivnog odgojnog sustava sv. Ivana Bosca

2.1. *Pozitivna antropologija kao polazište salezijanskog odgojnog sustava*

Taj preventivni odgojni sustav polazi od uvjerenja kako se u svakoj osobi nalazi tzv. točka dobra, odnosno predispozicija za rast i razvoj u onome što je istinsko dobro osobe i društva. Odnosi se na jedinstvene sposobnosti i talente koje posjeduje svaka osoba, a koje je pozvana razvijati na originalan način kroz određeno zanimanje ili zvanje.

Temeljno opredjeljenje salezijanskog preventivnog odgojnog sustava jest činiti dobro u najširem smislu riječi. Don Bosco je bio duboko uvjeren u krhkost mladih, ali i u njihovu veličinu i vrijednost koje u kršćanstvu proizlazi iz uvjerenja da je svaka ljudska osoba Božje dijete. U odgojnom

pristupu „sve svoje karte baca na pozitivno, na sposobnosti i mogućnosti života i dobra koje svatko od nas ima kao naravnu nadarenost i kao dar“ (Nanni 2014, 23). Uvjeren je da u svakoj osobi postoji točka dostupna dobru koja postaje polazište čitava odgoja bez obzira koliko je mala, slaba ili ugrožena. Ona je „uporište, tj. oslonac koji budi volju za dobro, potiče prema pozitivnom, autentičnom samoostvarenju osobe, dostojne sebe, drugih i svijeta“ (Nanni 2014, 23).

Taj je odgojni sustav vođen idejom da se loše pobjeđuje dobrim. Plod takva razmišljanja je pozitivan odgoj, bogat životom i radošću, poticajan za aktivnosti. Vrednuje sve pozitivno u osobi, svemu stvorenom i povijesnim događajima. Takav odgoj ne paralizira, nije negativan, ne zabranjuje, ne razočarava i ne osiromašuje (Jayapalan 2020, 21). U njemu nema mjesta parcijalnosti ili uvjetovanom prihvatanju u odnosu prema odgajaniku. Isključuje gledanje na stvarnost u kojoj se vide samo nedostaci i sve ono što se treba popraviti (Corallo 2017, 29). Mogli bismo reći da predstavlja svojevrsan kopernikanski obrat u odgoju jer ne polazi od pravila i programa prema odgajaniku, nego od odgajnika prema postupnom stjecanju njegove zrelosti u otkrivanju i ostvarenju vlastita životnog poziva (Chávez Villanueva 2013, 18-19).

Za prepoznavanje *točke dobra* nada treba biti temeljni stav odgojitelja u salezijanskom stilu, što ne znači imati nerealnu sliku o stvarnosti i osobama, osobito mladima. Don Bosco je imao realnu sliku o njima, bio je svjestan njihovih granica i činjenice da su sposobni razviti devijantno ponašanje. Međutim, polazeći od kršćanske antropologije, uvijek je u njima promatrao dublju istinu, a to je da su stvoreni na Božju sliku, što znači da u korijenu imaju sposobnost za dobro koje treba poticati. Preventivni odgojni sustav se temelji na odgojnom i etičko-religioznom optimizmu. Traži i promiče dobro oslonjeno na pozitivne mogućnosti odgoja s povjerenjem u djelovanje transcendentnoga (Chávez Villanueva 2013, 37). Odgojitelj mora na poseban način učiniti sve kako bi se osposobio za pronalaženje dobra, za čitanje znakova vremena i usvajanje razboritih kriterija koji bi mu pomogli u provođenju toga odgojnog sustava. Potrebno je imati vjeru u čovjeka, u mlade. Jasno je da je don Bosco svoju nadu, snagu i pozitivan pogled crpio iz vjere, odnosno iz odnosa s Bogom te kršćanske antropologije. U tome je tajna uspjeha i snaga salezijanskog odgojnog pristupa (Nanni 2014, 22).

Odgojni optimizam usmjerava pogled prema odgajaniku čije je dobro jedini i glavni motiv odgoja. Prepoznaje odgajnikove sposobnosti i potencijal, aktivno ga uključuje u proces odgoja, potičući ga na kreativ-

nost i inovativnost. Pomaže mu otkriti vlastite talente, izgraditi identitet i ostvariti samostalnost. Od odgajnika zahtijeva usvajanje određenih vrijednosti i navika, osobito osobnu zauzetost i marljivost. Specifičnost salezijanskog pristupa odgoju nalazi se u tome što se odgajnika ne ostavlja samoga. On nije samo primatelj u odgojnom procesu nego je suodgovoran za svoj rast i razvoj. To daje ozbiljnost odgojnom procesu, ističe važnost vlastita angažmana, uz prisutnost i podršku odgojitelja, koji ostaje u ulozi voditelja (Corallo 2017, 42).

2.2. Prožimanje djelatne vjere i aktivnog građanstva

Za cjelovit odgoj u stilu preventivnog odgojnog sustava nezamisliva je odvojenost privatnog prakticiranja duhovnosti i vlastita angažmana u javnom životu. Te dvije sastavnice jednako su važne u životu pojedinca i društva, stoga je u odgoju potrebno njihovo međusobno prožimanje. Preventivni odgojni sustav usredotočen je na odgoj dobrih kršćana i poštenih građana, a navedeno se očituje u samostalnosti i moralno-etičkom životu. Na taj se način želi ponuditi cjelovito rješenje problema na području vjerskog i društvenog života (Corallo 2017, 13; Salezijanski povijesni institut 2024, 30). Budući da je povijesni kontekst u kojem je nastajao salezijanski preventivni odgojni sustav bio obilježen političkim previranjima i napetostima na društveno-političkoj sceni, don Bosco je izabrao liniju društveno-političko-odgojnog izbora u kojem se ne promovira ideološki aktivizam, nego se trudi oblikovati pojedinca za društvenu i političku osjetljivost. Takav odgoj temeljen na općeljudskim i kršćanskim vrednotama odgaja za život u službi općeg dobra (Nanni 2014, 34; Chávez Villanueva 2013, 17).

Opći ciljevi preventivnog odgojnog sustava usmjereni su cjelovitu odgoju mladih, a mogu se svesti na trinome: *zdravlje – učenje – svetost* ili *radost – učenje – pobožnost*. Riječ je o moralnom, građanskom i religioznom odgoju koji daje cjelovitu sliku čovjeka kao osobe, radnika, građanina i vjernika. Don Bosco je polazio od ideje da se autentičnost živi samo ako su vrijednosti interiorizirane u nutrinu osobe. Kada zakon, građanski ili vjerski, nije usvojen i prihvaćen slobodno i srcem, dolazi do povreda i kršenja zakona. Zato je potreban dobar moralni odgoj u kojem se odgaja sloboda, jača građanska svijest i osjećaj društvene odgovornosti. To su minimalni preduvjeti za oblikovanje i preoblikovanje mentaliteta na osobnoj razini, ali i na razini zajednice (Nanni 2014, 51-55).

2.3. Razum, religioznost (vjera) i ljubaznost

Imperativ preventivnog odgojnog sustava je cjelovit odgoj. Ostvaruje se uvažavanjem i ravnopravnim odgajanjem svih sastavnica ljudskog bića: intelektualne, religiozne i socijalne dimenzije. Preventivni odgojni sustav sv. Ivana Bosca počiva na trima temeljnim stupovima koji se međusobno prožimaju i tvore nerazdvojivu cjelinu. To su *razum*, *religioznost* i *ljubaznost*. Pomoću njih se obuhvaća čitava osoba, a sam sustav poprima oznake cjelovita ili holističkog pristupa. Svaki element je neophodan u odgojnom procesu i zahtijeva povezivanje i izražavanje kroz druga dva elementa kako bi došlo do usklađenog rasta i razvoja osobe.

2.3.1. Odgoj intelektualne dimenzije

U suvremenom odgojno-obrazovnom sustavu kognitivna dimenzija najviše dolazi do izražaja. Stoga ne iznenađuje da je ona važan dio toga preventivnog odgojnog sustava, kako za odgojitelja tako i za odgajanika. Primjena te dimenzije u odnosu na odgojitelja podrazumijeva davanje obrazloženja u iznošenju prijedloga na razuman i razumljiv način kako bi zahvatio razum i srce odgajanika. Karakteristike koje se traže od odgojitelja su domišljatost i kreativnost u iznošenju odgojnog prijedloga. Preventivni odgojni sustav zahtjevan je za odgojitelja jer od njega zahtijeva promišljanje, proučavanje, pripremu odgojnog prijedloga, stručnost i samoodricanje na osobnom planu. Također, on treba stvarati osjećaj zajedništva, biti otvoren za raspravu te izaći iz usmjerenosti na sebe. Primjena intelektualne dimenzije u odnosu na odgajanika podrazumijeva njegovo sudjelovanje i suodgovornost u predloženim vrijednostima koje on može razumjeti, prepoznati njihovo pozitivno značenje za vlastiti život te ih prihvatiti.

Razumnost, nadalje, označava traženje dobrih razloga i motivacija za učenje. Potiče razvoj i učvršćivanje ljudske razboritosti i promišljanja, pomaže ispravno sagledati sposobnosti i mogućnosti svakoga. Podrazumijeva i naglašava važnost dobra, ciljeve koje je potrebno postići te sredstva i načine koje treba primijeniti. Zahtijeva individualan i personaliziran pristup u kojem nema homologiziranja, vodi računa o konkretnim osobama, poštujući njihov ritam rasta te životni trenutak i kontekst u kojem se nalaze (Nanni 2014, 24).

2.3.2. Odgoj religiozne dimenzije

Religioznost ili vjera stožer je don Boscova načina odgoja. Bez nje je preventivni odgojni sustav nezamisliv (Nanni 2014, 36). Prema kršćanskoj antropologiji religiozna dimenzija sastavni je dio čovjekove biti, stoga se on ne može u cijelosti odgajati ako se ta dimenzija zanemari. Štoviše, svaka osoba stvorena je na Božju sliku, u sebi nosi sposobnost uspostavljanja i njegovanja odnosa prema transcendentnome te se samo u tom odnosu potpuno ostvaruje. Polazeći od takvog razumijevanja čovjeka, odgoj treba omogućiti da osoba to prepozna te da nastavi tijekom života otkrivati i jačati tu sliku u sebi.

U kršćanskom smislu vjera označava stvaranje prostora za odnos s Bogom, koji daje puni smisao životu i odgovor na traženje sreće, dok istodobno omogućuje postupno uključivanje u život i poslanje Crkve (Chávez Villanueva 2013, 13). Bez te dimenzije odgoj bi ostao bez ključnog faktora, onog koji pomaže ostvarenju osobe, a posljedično tomu ostvarenju ciljeva odgoja (Corallo 2017, 51). Riječ je o razumnoj vjeri koja daje smisao životu, odgoju i događajima iz svakodnevice. Razumna vjera ograđuje se od svakog fanatizma, licemjerja, obredne opsesivnosti i depresije. Njezino ključno obilježje je jednostavnost i radost (Chávez Villanueva 2013, 29; Salezijanski povijesni institut 2024, 489). Ta dimenzija u središtu ima Božju ljubav. Bog je promatran kao otac koji je nježan, milosrdan, opরাষ্টা, vjieran je, nikada ne napušta te potiče na dobro i pravednost. Preventivni odgojni sustav ugradnjom te dimenzije usmjerava odgajnika prema kršćanskom humanizmu, koji se očituje se u ljubaznosti, dobroti, strpljivosti, milosrđu i radosti.

Don Bosco je prepoznao odgojnu ulogu vjere (Salezijanski povijesni institut 2024, 28-29). Smatrao je važnim obilježavanje vjerskih i državnih blagdana te aktivno sudjelovanje u misnom slavlju obilježenom veseljem, na način koji je blizak i prilagođen mladima (Corallo 2017, 43). Don Bosco je vjerovao kako prakticiranje sakramenata euharistije i pomirenja te pobožnost prema Blaženoj Djevici Mariji pomažu mladima da se otvaraju transcendentnoj stvarnosti na kojoj se temelji kvaliteta i učinkovitost toga odgojnog sustava (Salezijanski povijesni institut 2024, 481; Nanni 2014, 36-41). Iako su ta sredstva nužna, u salezijanskoj pedagogiji nikada nisu nametnuta. Riječ je o odgojnim prijedlozima. Odgojitelji potiču na sudjelovanje, pokazuju ljepotu života u vjeri i njezin učinak u vlastitu životu, ali bez prisile (Corallo 2017, 43-44; Salezijanski povijesni institut 2024, 481).

Ako odgoj uključuje i religioznu dimenziju, najveći rast događa se u moralnim vrlinama. Postižu se pomoću raznih odgojnih sredstava, a odgajanja motivira radost i zajedništvo. Time odgajnik otkriva vlastitu ljepotu kao bića koje je pozvano na slobodu, a istodobno otkriva i sposobnost da živi život prožet moralnim i duhovnim vrednotama koje oplemenjuju njega i svijet u kojem se nalazi. Duhovna dimenzija tako postaje temelj i područje u kojem odgajnici najviše mogu rasti u usvajanju moralnih, etičkih i drugih vrijednosti.

2.3.3. Odgoj socijalne dimenzije

Odgoj socijalne dimenzije proizlazi iz ljubaznosti kao trećeg temeljnog stupa toga preventivnog odgojnog sustava. Talijanski izraz *amorevolezza* u hrvatskom jeziku preveden je kao *ljubaznost*, ali nije ostvario puninu svog značenja. Ljubaznost kao treća dimenzije ne označava samo poštovanje prema drugome nego se odnosi na samo posredovanje ljubavi. U tom odgoju ljubaznost je ljubav prepoznatljiva po velikodušnosti, dobrohotnosti, strpljivosti i požrtvovnosti (Salezijanski povijesni institut 2024, 480). Ono što se predlaže razumom i vjerom, praktično se ostvaruje upravo u ljubavi (Corallo 2017, 38). Izvorom ljubavi smatra se Bog, a ona se očituje u jednostavnosti, srdačnosti i vjernosti, recipročnom davanju, stvaranju povjerenja, komunikaciji i zajedništvu svojstvenom obiteljskom ozračju (Chávez Villanueva 2013, 31). Don Bosco je smatrao kako se upravo ljubaznošću postiže cilj odgoja, jer osoba koja zna da je ljubljena, uzvraća tu ljubav drugima. Na taj način je kod mladih moguće postići sve. Uspostavljanjem povjerenja između odgojitelja i odgajnika stvara se „strujni krug“ u kojem se rađa otvorenost mladih u iznošenju vlastitih potreba, ali i u priznanju vlastitih ograničenosti i nedostataka (Nanni 2014, 44). Od odgojitelja se traži da voli svoje odgajnice, ali i da i odgajnici znaju da su ljubljeni. To se ostvaruje i izražava u odnosu punom ljudskosti, srdačnosti, blizine i topline. Iako u odgoju uvijek postoji određena distanca između odgojitelja i odgajnika, don Bosco podsjeća kako je važno za odgajnice da vole svoje odgojitelje, a ne da ih se boje. To je moguće samo ako su prisutni među odgajnicima te ih kao očevi i majke ljubazno ispravljaju, savjetuju, pomažu im i tako stječu njihovu ljubav i povjerenje.

Don Bosco je čvrsto vjerovao da je odgoj stvar srca, a da ključeve srca ima stvoritelj čovjeka, u kršćanskom smislu to je Bog. Kako bi odgoj bio djelotvoran, važno je dobro odgajati. To od odgojitelja zahtijeva mentalnu higijenu i ljudsku zrelost, trajno obnavljanje temeljne odgojne na-

kane, stručno usavršavanje i trajan rad na sebi. Odgoj je dar, zadaća, ali i zahtjevno predanje (Corallo 2017, 39). Potrebno je znati uskladiti autoritet i blagost, ali i zanimati se za život odgajanika kako bi se prepoznale njihove aktualne potrebe i naslućivale one najskrivenije (Chávez Villanueva 2013, 33).

Ta dimenzija preventivnog odgojnog sustava više nego druge stavlja u središte temeljnu odgojiteljevu motivaciju. Nije dovoljna stručna i metodička osposobljenost, već je riječ o stavu i načinu života u kojem se živi za odgoj. Samo će se na taj način moći dotaknuti srca mladih, prepoznati vidljive i nevidljive znakove nelagode, nove oblike afektivne nezrelosti i pronaći način kako ih odgojiti (Nanni 2014, 117-118). Ljubaznost svoj najbolji izričaj pronalazi u tzv. odgojnoj inteligenciji ljubavi, kojoj je cilj postići najviše dobro odgajanika odnosom povjerenja bez straha od mogućih poteškoća zbog razlika u dobi, temperamentu i karakteru osoba (Nanni 2014, 25). Ona podrazumijeva sustavno praćenje, pozornost, prihvaćanje, osobno poznavanje i zanimanje za odgajanike (Corallo 2017, 33). Na taj se način kod odgajanika razvija povjerenje i otvorenost za savjete, opomene i kritike od odgojitelja i budućih autoriteta (Salezijanski povijesni institut 2024, 480).

Ljubaznost je u preventivnom odgojnom sustavu odgojni stil jednako kao što je i kršćanski stil života. Metodološke smjernice toga stila, koje je nudio sam don Bosco, a ostaju aktualne i danas su: zadobiti povjerenje odgajanika autentičnim i srdačnim odnosom; uključiti u odgoj razum, vjeru i ljubaznost; biti otac, brat i prijatelj; njegovati prisnost, osobito u neformalnim trenucima; osvojiti srce odgajanika; biti posvećen onomu što je dobro za odgajanika; dopustiti im slobodu u igri, trčanju, galami (Chávez Villanueva 2013, 13-14).

2.4. Odnos odgojitelja i odgajanika kao nosiva struktura odgojnog procesa

Ljubav kao temelj i izvoriste toga odgojnog sustava ostvaruje se u odnosu odgojitelja i odgajanika. Stoga je odnos nosiva struktura odgojnog procesa. Preventivni odgojni sustav isključuje autoritarizam i permisivizam. Zahtijeva se i promiče odnos koji se temelji na povjerenju (Salezijanski povijesni institut 2024, 27). Cilj takva odnosa je istinsko dobro odgajanika, ali zahtijeva od njega da uđe u odnos, suoči se s teškoćama i razlikama. Važnost toga odnosa pokazuje i činjenica da njegov izostanak onemogućuje ostvarenje odgoja. Ako je odnos loš ili ne funkcionira, po-

stoji rizik da se blokira ili negativno utječe na razvoj i odgoj. Pretpostavlja interaktivnu i komunikacijsku dinamiku, ozračje, ambijent, sposobnost da se iskoristi prikladna okolnost za koordiniranje na različitim razinama, uvijek na personaliziran način (Nanni 2014, 67-68).

Karakteristike odgojnog odnosa u salezijanskoj tradiciji su toplina, zahtjevna ljubav i ispravljanje. Toplina se odnosi na izraze ljubaznosti, prijateljstva, očinstva, povjerenja, prihvaćanja, druženja i izvan formalnog odgojnog djelovanja (Salezijanski povijesni institut 2024, 492). Zahtjevna ljubav odnosi se na odgoj koji potiče življenje vrijednosti. Pretvara ih u zadaće i osjećaj dužnosti, potiče odgovornost te pozitivno jača zalaganje za dobro. Ispravljanje, neophodan dio odgojnog procesa, ostvaruje se kao proaktivno popravljavanje. Disciplinski intervent nikada nije samo i izričito u funkciji kažnjavanja, nego trenutak osobnog i zajedničkog osvješćivanja, poticaj na suodgovornost te na sudjelovanje u općem dobru šire zajednice (Nanni 2014, 69).

Odgojni odnos u tome sustavu ostvaruje se na dvije nadopunjavajuće razine, na relaciji odgojitelj – odgajanik te u mreži odnosa odgojne zajednice (Nanni 2014, 67-68).

2.4.1. Asistencija i odgojna zajednica

Asistencija je aktivna, prijateljska, pozitivna i poticajna prisutnost odgojitelja na koju se oslanja salezijanski preventivni odgojni sustav (Salezijanski povijesni institut 2024, 35). Potiče inicijativu, poziva na rast u onome što je dobro i ohrabruje na oslobođenje od svakog oblika devijantnog ponašanja. Riječ je o odgojnoj prisutnosti koja koristi svaki trenutak kao odgojni zahvat (Nanni 2014, 74). Asistencija se odnosi na djelovanje odgojitelja koji je prisutan među odgajanicima. Podrazumijeva njegovo sudjelovanje u različitim trenucima. Zahtijeva točnost i preciznost u izvršavanju vlastitih dužnosti, primjenu pravila i poštivanje autoriteta (Salezijanski povijesni institut 2024, 511). Salezijanska asistencija nije nadzor kojemu je cilj kažnjavanje, nego stalna pomoć. Asistent ima ulogu podrške u potpunoj posvećenosti dobru odgajanika. Prava asistencija nikada ne čini pritisak na odgajanika jer tada prestaje biti odgojni element. Upravo se putem prisutnosti upoznaje odgajanik, stječe se njegova naklonost, opominje ga se, savjetuje i ispravlja u ljubavi (Corallo 2017, 30-31; Chávez Villanueva 2013, 21).

Asistencija se ponajprije odnosi na osobu odgojitelja. Njegova je uloga iznimno važna. Mora biti prisutan, pokazati se blizak, steći povjerenje,

biti prihvaćen i voljen, poštivati različitost statusa, uloga, osobnosti, dobi, mentaliteta te njegovati ambijent koji će to omogućiti (Nanni 2014, 70). Odgojiteljeva je prisutnost neophodna, posebno u trenucima kada je odgajanicima povjeren zahtjevan zadatak. Don Bosco je smatrao kako odgajanje nikada ne treba ostavljati same i besposlene (Salezijanski povijesni institut 2024, 481). Navedeni uvid korelira s podacima koje smo donijeli u uvodnom dijelu, gdje su upravo besposlenost i osjećaj dosade prepoznati kao glavni uzrok devijantnog ponašanja kod hrvatskih srednjoškolaca (Budimir 2017). Prisutnost odgojitelja zahtijeva samoodricanje i žrtvu, iskrenost, samokontrolu stavova, pažljivo slušanje, čekanje, sposobnost praćanja i vježbanje u krepostima (Chávez Villanueva 2013, 31).

Odgoj je osobni, ali i zajednički rezultat. Plod je osobnog promišljanja i interakcije sa svima onima koji su uključeni u odgojni proces. Odgojna zajednica središte je ambijenta koji odgaja. Pruža iskustvo zajedništva i života s drugima i drukčijima. Za učinkovito djelovanje sustava važna je suradnja odgojitelja i ostalih stručnih osoba uključenih u odgojni proces, potpora i pomoć, kreativnost i inovativnost u osmišljavanju programa čime se postiže odgojna kvaliteta. Ona se dodatno povećava u ponudi odgojne zajednice koja u ostvarivanje inicijativa uključuje sve sudionike odgojnog procesa, počevši od odgajnika, odgojitelja pa do ostalih odgojno-obrazovnih djelatnika (Nanni 2014, 75-76).

2.5. Dvostruka uloga ambijenta u odgoju

Ambijent ima velik utjecaj na čovjeka i kada toga nije svjestan: „Kulturni, moralni i ljudski ambijent utječe na razvoj osobnosti po vrijednostima koje predlaže i stavovima koje sugerira, nagrađuje ili osuđuje“ (Nanni 2014, 73). Ambijent čini dio odgojne ekologije, postaje dom u kojem se svatko osjeća dobro i prihvaćeno. S obzirom na organiziranost prostora, poželjno je da ima istaknute poticajne poruke koje oblikuju mentalitet svih koji prolaze ili se nalaze u tom ambijentu. Ambijent postaje sredstvo odgoja kada omogućuje da pojedinci i cijela zajednica usvajaju ideje i vrijednosti koje reguliraju njihovo ponašanje (Nanni 2014, 75). U odgoju je važno da mladi uspostave odnos sa sredinom u kojoj se nalaze kako bi rasli i razvijali svoju osobnost. Kako bi se pedagoške ideje mogle pretvoriti u stvarnost, neki od sastavnih pedagoških instrumentarija su organizacija ambijenta te živ osjećaj uključenosti, suodgovornosti, sudjelovanja svih i svakog pojedinog u životu odgojne ustanove (Salezijanski povijesni institut 2024, 485).

Salezijanski ambijent ima dvije karakteristike. Prva je ta da ostavlja slobodu spontanosti, posebno u igri, koja je specifičan izraz životnosti djece i mladih. Spontanost je važna karakteristika života jer se on ne može zatvoriti u okvire. Za rast i razvoj potrebna mu je sloboda i otvorenost, što se očituje u nepredvidivim situacijama svakodnevice. Druga karakteristika odnosi se na prepoznavanje sposobnosti i mogućnosti djece i mladih upravo u tim spontanim trenucima kako bi se mogle potencirati i razvijati kroz sustavan odgoj (Salezijanski povijesni institut 2024, 481).

Odgojni ambijent na poseban se način odnosi i na škole. Kako bi škola bila ne samo obrazovna nego i odgojna ustanova, važno je stvarati i promicati odgojnu kulturu. Ona se sastoji u promicanju ideja i vrijednosti koje su društveno prihvaćene i zajamčene univerzalnim ljudskim pravima te nastojanju da ih djeca i mladi usvoje (Nanni 2014, 83).

Obiteljski duh jest temeljni element ambijenta salezijanskog preventivnog odgojnog sustava. Karakterizira ga osjećaj pripadnosti, suodgovornost, srdačnost, radost. Odnosi i djelovanje nadahnuti su razumijevanjem, vrijednostima i povjerenjem (Nanni 2014, 75; Salezijanski povijesni institut 2024, 35). Neodgovorna sredina otežava vlastitu odgovornost. Obiteljsko ozračje koje je zdravo, tolerantno, otvoreno, srdačno, susretljivo i usmjereno prema pojedincu, ali i dobru zajednice, potiče na slobodno i odgovorno ponašanje (Nanni 2014, 56). Odgojitelji su prisutni među odgajanicima poput roditelja u obitelji. Zajedno ostvaruju odgojni suživot (Salezijanski povijesni institut 2024, 482). Važnost obiteljskog duha očituje se u ideji da on vodi do ljubavi, a ljubav do povjerenja, koje je ključ svakog odgoja i odgojnog odnosa. Upravo je ljubav prema Bogu i bližnjemu glavni pokretač i oslonac toga cjelokupnog odgojnog pothvata. Jedan od konkretnih načina na koji se obiteljski duh, ljubav i povjerenje mogu vratiti u odgojnu ustanovu jest točno pridržavanje kućnih pravila (Salezijanski povijesni institut 2024, 490-495).

2.6. Prevencija i disciplina

Posljednji element toga odgojnog sustava ukazuje na važnost reda i discipline. Pravilnik ili kućni red uređuje život i djelovanje svake ustanove, ponajviše one odgojne. Njegovu preventivnu važnost u poznavanju i prakticiranju pravila prepoznao je i sam don Bosco. Obdržavanje pravila smatrao je jednim od načina da se ostvari postizanje ciljeva odgoja (Salezijanski povijesni institut 2024, 511). Pravilnik je neophodno sred-

stvo prevencije. Don Bosco je smatrao kako je prednost preventivnog odgojnog sustava u odnosu na represivni upravo povezanost s disciplinom. Odgajnik na upozorenje, opomenu ili kaznu ne reagira ljutnjom ili razočaranjem jer je ono prijateljsko i preventivno, te jer ima svijest da odgojitelj želi njegovo dobro. Za pogreške mladih uvijek treba imati razumijevanja, one su dio mladenačke naravi. Represivni sustav može spriječiti nered, ali prijestupnike ne čini boljima jer svaka kazna koju odgajnik pretrpi ostavlja gorčinu, a ponekad i želju za osvetom. S druge strane, taj sustav odgoja „čini odgajnika prijateljem koji u odgojitelju prepoznaje dobrotvora koji ga opominje, želi ga učiniti dobrim, osloboditi ga neugodnosti kazne i sramote“ (Salezijanski povijesni institut 2024, 480).

Preventivni odgojni sustav pokušava na svaki način izbjeći kazne i kažnjavanja. Međutim, kada je to neizbježno, postoji način kažnjavanja svojstven salezijanskom pristupu. Dok izgrađuje odnos povjerenja s odgajnikom, odgojitelj stječe autoritet koji se temelji na srdačnosti i povjerenju. U tom je kontekstu uskraćivanje naklonosti i podrške kazna za odgajnika. Međutim to nije kazna koja ponižava, već ulijeva hrabrost. Za mlade je kazna sredstvo koje služi kao kazna, npr. oštar pogled. Kako bi se izbjeglo bilo kakvo ponižavanje u javnosti, opomenu i kaznu je potrebno davati osobno, mudro i strpljivo kako bi odgajnik shvatio svoju pogrešku. Na kraju, ali ne manje važno, jest poznavanje pravila odgojne ustanove. Prevencija se sastoji u tome da se odgajnici prvo upoznaju s pravilima kako se kasnije ne bi mogli pozivati na nepoznavanje i neupućenost u pravila.

3. Doprinos preventivnog sustava don Bosca odgojno-obrazovnom sustavu Republike Hrvatske

Nakon sustavnog izlaganja temeljnih elemenata teorijskog okvira koje odgovara na pitanje što čini bit preventivnog odgojnog sustava, slijedi uvid u njegov mogući doprinos s obzirom na aktualni hrvatski odgojno-obrazovni sustav. Pitanje doprinosa preventivnog odgojnog sustava svetog Ivana Bosca aktualnom odgojno-obrazovnom sustavu Republike Hrvatske bilo je u središtu istraživanja provedenog na razini diplomskog rada. Istražena je podudarnost tih dvaju sustava s obzirom na ključne elemente preventivnog odgojnog sustava te su definirani elementi koji nedostaju ili nisu dovoljno vrednovani u aktualnom odgojno-obrazovnom sustavu Republike Hrvatske, a važni su za postizanje željenih od-

gojno-obrazovnih ishoda (Žiher 2024). Analiza hrvatskog sustava uključivala je sljedeće dokumente: *Nacionalni okvirni kurikulum* (2011.), *Okvirni nacionalni kurikulum* (2017.), *Kurikulum društveno-humanističkog područja*, *Kurikulum Katoličkog vjeronauka* te *Zakon o odgoju i obrazovanju*. Na temelju rezultata istraživanja želimo ukazati na područja u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu u kojima je primjena preventivnog odgojnog sustava moguća i potrebna.

DOKUMENTI	KLJUČNI POJMOVI				
	razum	religioznost	ljubaznost	uloga ambijenta	disciplina
<i>Nacionalni okvirni kurikulum</i> (2011.)					
<i>Okvirni nacionalni kurikulum</i> (2017.)					
<i>Kurikulum društveno-humanističkog područja</i>					
<i>Kurikulum Katoličkog vjeronauka</i>					
<i>Zakon o odgoju i obrazovanju</i>	X	X	X	X	

Tablica 1. Pregled rezultata s obzirom na ključne elemente preventivnog odgojnog sustava

Radi lakšeg iščitavanja rezultata, u sljedećoj tablici nalazi se legenda s pripadajućim objašnjenjima.

BOJA	INTENZITET ZASTUPLJENOSTI
plava	jaka zastupljenost na razini pojmova
narančasta	slaba zastupljenost i zastupljenost bez izričitih pojmova
prazno/bez boje	nije zastupljeno
X	istraživanje nije provedeno

Tablica 2. Legenda tablice rezultata

Uz pomoć predloženih tablica (Tablica 1 i 2) možemo uočiti kolika je zastupljenost određenih pojmova u odabranim dokumentima. Plavom bojom označena je jaka zastupljenost na razini pojmova. Narančasta boja označava slabu zastupljenost na razini pojmova, no istodobno i zastupljenost bez izričitih pojmova. Prazna polja označavaju nezastupljenost pojmova. Oznakom X označena su polja u kojima nije provedena analiza. To se ponajprije odnosi na *Zakon o odgoju i obrazovanju*, čija jedinica analize nije sadržavala druge pojmove osim discipline.

Generalno možemo uočiti kako je dimenzija *razuma* zastupljena u velikoj mjeri u svim dokumentima i to izričito po pojmovima. Jednako tako, iako u nešto manjem intenzitetu i opsegu, dimenzija *ljubavnosti* prisutna je u svim dokumentima. *Religiozna* dimenzija također je zastupljena u svim dokumentima, ali u različitom intenzitetu. Eksplicitno je zastupljena isključivo u *Kurikulumu Katoličkog vjeronauka*. U svim drugim dokumentima implicitno je prisutna. Zanimljivo je uočiti kako se uloga *ambijenta* proteže kroz sve dokumente te je izrazito zastupljena, iako ne uvijek izričitim pojmovima. *Okvir nacionalnog kurikuluma* (2017.) na poseban i izričit način prepoznaje važnost ambijenta u odgojnom procesu. *Disciplina* je najviše zastupljena upravo u *Zakonu o odgoju i obrazovanju*. O njoj na nešto manje intenzivan način govore *Okvirni nacionalni kurikulum* i *Kurikulum društveno-humanističkog područja*. O disciplini nema jasnih navoda ni zastupljenosti u *Nacionalnom okvirnom kurikulumu* i *Kurikulumu Katoličkog vjeronauka*.

S obzirom na podatke o rizičnim ponašanjima hrvatskih adolescenata te izazove i probleme odgoja u hrvatskom kontekstu, rješenje vidimo upravo u don Boscovu preventivnom odgojnom sustavu, njegovoj pri-

mjeni na razini politika i praktičnog rada učitelja i nastavnika. Prevencija rizičnog ponašanja kod hrvatskih adolescenata moguća je ugradnjom elemenata preventivnog odgojnog sustava u hrvatski odgojno-obrazovni sustav. Prema navedenim rezultatima istraživanja mogućnost doprinosa toga sustava odgoja prepoznavamo u području religiozne dimenzije, bihevioralne (disciplina) i uloge ambijenta kao odgojnog sredstva.

U uvodnom dijelu istaknuli smo kako religioznost i vjerovanje u moralni red čine zaštitne čimbenike koji preveniraju devijacije u ponašanju djece i mladih (Nikčević-Milković i Rupčić, 2014, 114). S obzirom na to da je religiozna dimenzija u većini dokumenata slabije zastupljena, smatramo kako ju je potrebno vrednovati kao glavnu nositeljicu temeljnih vrijednosti i polazište odgoja. U odgojno-obrazovnom sustavu potrebno ju je promatrati kao neophodan čimbenik i faktor koji prožima sve sastavnice odgojno-obrazovnog procesa, a ne ju zatvarati isključivo u područje nastave Vjeronauka ili Etike. Budući da je identitet bitan za preventivni odgojni sustav, jer se odgojni sustav aplicira na određenu kulturu, smatramo važnim istaknuti potrebu vrednovanja konfesionalnog vjeronauka kao neotudivog dijela nacionalne baštine i identiteta te kao priliku i bogatstvo iz kojeg možemo crpiti mudrost, iskustvo i vrednote. *Uloga ambijenta* također je slabije zastupljena u većini dokumenta. Ugradnja toga elementa don Boscova preventivnog odgojnog sustava u praksi se može ostvariti osiguravanjem potrebnih fizičkih uvjeta za učenje te izgradnjom tzv. obiteljskog duha, koji se temelji na srdačnosti, osjećaju prihvaćenosti, pripadnosti, suodgovornosti, inicijative, spontanosti, autentičnosti i slobode. *Disciplina* je također nedovoljno zastupljen element. Disciplinu je potrebno poticati kod učenika. Ali, ako želimo u hrvatski odgojno-obrazovni sustav ugraditi pogled na disciplinu iz don Boscova preventivnog odgojnog sustava, potrebno je staviti naglasak na ono dobro, ono što održavanje discipline donosi. Predstaviti ju kao doprinos rastu i razvoju osobe i njezinih sposobnosti, a ne kao dokinuće slobode ili sredstvo ponižavanja i nepoštivanja osobe.

Analiza dokumenata hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava upućuje na veliku zastupljenost kognitivne dimenzije, razuma. Smatramo kako je uz postizanje obrazovnih ciljeva (intelektualni napredak) potrebno usredotočiti se i na sam odgoj. Sveukupno odgojno-obrazovno djelovanje potrebno je utemeljiti na vrijednostima te ulagati u stvaranje dobrih i kvalitetnih odnosa između svih koji su na bilo koji način uključeni u odgojno-obrazovni proces. Sukladno don Boscovoj metodologiji, iznimno je važno ulagati u izgradnju odnosa povjerenja između učenika i

odgojno-obrazovnih djelatnika kao sredstvo humaniziranja škole. Iako je dimenzija *ljubaznosti* u velikoj mjeri zastupljena u dokumentima, želimo naglasiti kako je u odnosima s učenicima nužno prepoznavati i podupirati sposobnosti i talente učenika s uvjerenjem da u svakom od njih postoji dobro koje je potrebno razvijati. Za ulogu učitelja i nastavnika to znači biti odgojitelj ne samo po zanimanju i isključivo unutar radnog vremena i prostora, nego živjeti svoje zanimanje kao poslanje koje zahtijeva posvećenost i trajnu formaciju, na osobnom i na profesionalnom planu. Gledajući globalno, potrebno je graditi mrežu odnosa između odgojno-obrazovnih djelatnika te šire lokalne zajednice (obitelj, škola, lokalna zajednica).

Zaključak

Cilj rada je istaknuti vrijednost don Boscova preventivnog odgojnog sustava i njegove ključne elemente koji se mogu ugraditi u hrvatski sustav odgoja i obrazovanja. Taj se preventivni odgojni sustav razlikuje od brojnih drugih sustava upravo u svom početnom polazištu u odnosu na mladu osobu u kojoj se prepoznaje tzv. točka dobra, te specifične sposobnosti i talente koje posjeduje svaka osoba. Takav odgoj potiče autentičnost življenja vjerskih uvjerenja i društvenog djelovanja. Aktivno građanstvo se promatra kao odgovornost svakog pojedinca. Riječ je o holističkom pristupu koji prožima i odgaja sve sastavnice osobe: intelektualnu, religioznu i socijalnu dimenziju. Vrijedan doprinos sustava očituje se i u njegovoj relacijskoj karakteristici. U vremenu u kojem je odnos učitelja i učenika iznimno opterećen različitim faktorima Don Boscov preventivni odgojni sustav može poslužiti kao inspiracija nastavnicima i odgojiteljima jer uspjeh odgojnog procesa prepoznaje upravo u odnosu odgojitelja i odgajanika. Njihov odnos je nosiva struktura odgojnog procesa, a uključuje povjerenje, suočavanje s razlikama i problemima te personaliziran pristup. Isključuje autoritarizam i permisivizam. Dok je danas za brojne učenike školski prostor mjesto u kojem nisu ostvarili vlastitu integraciju, don Boscov preventivni odgojni sustav ističe važnost prostora, ambijenta kao odgojnog sredstva. Važno je učenika dovesti u odnos ne samo s nastavnikom nego i s prostorom u kojem se odgojni proces ostvaruje. Navedeno je moguće postići razvijanjem osjećaja uključenosti, suodgovornosti, sudjelovanja u životu odgojno-obrazovne zajednice. Na temelju odnosa gradi se i posljednji element – disciplina. Autoritet odgojitelja proizlazi iz odnosa povjerenja s odgajanicom, a temelji se na srdačnosti i povjerenju.

Važno je i upoznavanje odgajanika s pravilima. Prikazom don Boscova preventivnog odgojnog sustava nastavnici i odgojitelji mogu primijeniti pojedine oznake pristupa u vlastitom radu, na razini individualnog odnosa s učenicima ili na razini oblikovanja cjelokupna nastavnog procesa.

Sustavan prikaz temeljnih teorijskih postavaka preventivnog odgojnog sustava svetog Ivana Bosca omogućio je analizu ključnih odgojno-obrazovnih dokumenta preventivnog sustava. Prema navedenim rezultatima istraživanja mogućnost doprinosa don Bosca preventivnog odgojnog sustava prepoznata je i u pojedinim područjima kao što su religiozna i bihevioralna (disciplina) dimenzija te ambijent kao odgojno sredstvo. Religiozna dimenzija ne može se ostvarivati samo vjeronaukom kao nastavnim predmetom. U odgojno-obrazovnom sustavu potrebno ju je promatrati kao neophodan čimbenik i faktor koji prožima sve sastavnice odgojno-obrazovnog procesa. Preventivni odgojni sustav svetog Ivana Bosca donosi nov pogled na razumijevanje ambijenta kao odgojnog sredstva koji nadilazi isključivo osiguravanje potrebnih fizičkih uvjeta za učenje te stavlja naglasak na izgradnju obiteljskog duha, koji se temelji na srdačnosti, osjećaju prihvaćenosti, pripadnosti, suodgovornosti, stvaranju inicijative, spontanosti, autentičnosti i slobode. Ako želimo u hrvatski odgojno-obrazovni sustav ugraditi pogled na disciplinu iz preventivnog odgojnog sustava svetog Ivana Bosca, potrebno je staviti naglasak na pozitivne aspekte održavanja pravila i na rezultate discipline. Takvo razumijevanje discipline potrebno je ugraditi u formaciju nastavnika gdje će se disciplina graditi odnosom povjerenja, a ne kao dokinuće slobode ili sredstvo ponižavanja i nepoštivanja osobe. Uvidi u nalaze analize upućuju na potrebu daljnjih istraživanja u državnim školama ili školama koje se temelje na salezijanskoj odgojnoj metodi s ciljem ispitivanja ostvarenja navedenih dimenzija, koje na razini dokumenata nisu zastupljene u dovoljnoj mjeri. Bez obzira na stanje u društvu i izazove odgojno-obrazovnog procesa, rečeni don Boscov odgojni sustav upućuje nas na važnost pozitivnog pogleda prema budućnosti djece i mladih koje odgajamo, a hrvatski odgojno-obrazovni sustav prije svega je potreban obnove upravo na tom području.

Literatura

- Ajduković, Marina, Ivan Rimac, Miroslav Rajter i Nika Sušac. 2013. Epidemiološko istraživanje prevalencije i incidencije nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada* 19/3: 367-412.
- Blažanović, Nikolina. 2020. Pedagogija djelotvorne ljubavi svetog Ivana Bosca kroz Preventivni sustav i njegova aktualnost u suvremenom odgoju (diplomski rad). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Borić Letica, Ivana i Gordana Kuterovac Jagodić. 2023. Kritički osvrt na istraživanja rizičnih ponašanja adolescenata na društvenim mrežama. *Socijalna psihijatrija* 51/3: 258-283.
- Budimir, Ivana. 2017. Uloga slobodnog vremena u prevenciji rizičnih ponašanja adolescenata (diplomski rad). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Buljan Flander, Gordana, Ella Selak Bagarić, Krešimir Prijatelj i Mirna Čagalj Farkas. 2020. Ispitivanje aktualnih trendova u korištenju društvenim mrežama kod učenika prvog i trećeg razreda srednjih škola u Hrvatskoj. *Kriminologija i socijalna integracija* 28/2: 277-294.
- Chávez Villanueva, Pascual. 2013. *Don Bosco odgojitelj. Evanđelje radosti i pedagogija dobrote*. Zagreb: Salesiana.
- Corallo, Gino. 2017. *Salezijanska odgojna metoda. Don Boscova baština*. Zagreb: Salesiana.
- Dnevnik.hr. 2025. Panika u školi! Učenici sastavili „listu smrti“ od 17 imena, policija ih brzo pronašla (21. I. 2025.). U: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/ucenici-u-dalmaciji-sastavili-popis-ucenika-i-nastavnika-naslovili-ga-s-death-list---892146.html> (pristupljeno 5. III. 2025.).
- ESPAD. 2020. *ESPAD Report 2019. Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Glavina, Dorotea. 2019. Filozofsko-odgojne postavke u pedagogiji Ivana Bosca (diplomski rad). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Golubović, Aleksandra, Filip Polegubić i Jelena Beno. 2016. Suvremenost pedagogije djelotvorne ljubavi sv. Ivana don Bosca. *Riječki teološki časopis* 47/1: 135-154.
- Hromin, Natalie. 2021. Utjecaj slobodnog vremena na razvoj problema u ponašanju mladih – usporedba Republike Hrvatske i Republike Italije (diplomski rad). Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.

- Ilišin, Vlasta, Ankica Marinović Bobinac i Furio Radin. 2002. Djeca i mediji: uloga medija u svakodnevnom životu djece. *Revija za socijalnu politiku* 9/2: 217-220.
- Jayapalan, Raphael (ur.). 2020. *La Famiglia Salesiana di Don Bosco*. Roma: Istituto Salesiano Pio IX.
- Josekutty, Thomas i Kunja Kusum Kakati. 2021. Preventive Method of Education and its Reverse Effects. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology* 25/3: 2695-2700.
- Kobal, Kristina. 2024. Preventivni sustav Don Bosca i aktualnost njegovih značajki danas. *Varaždinski učitelj* 7/16: 52-71.
- Košćak, Marjana. 2012. Prevencije poremećaja u ponašanju prema don Boscovu modelu. *Kateheza* 34/1: 64-95.
- Matković, Roberta, Ana Petak i Željko Ključević. 2021. Odnos navika konzumacije alkohola i percepcije roditeljskih ponašanja kod adolescenata Splitsko-dalmatinske županije. *Kriminologija i socijalna integracija* 29/1: 105-144.
- Matuszka, Balázs, Erika Bácskai, Pál Czobor i József Gerevich. 2017. Physical Aggression and Concurrent Alcohol and Tobacco use among Adolescents. *International Journal of Mental Health and Addiction* 15: 90-99.
- Meader, Nick, Kristelle King, Thirimon Moe-Byrne, Kath Wright, Hilary Graham, Mark Petticrew, Chris Power, Martin White i Amanda J. Sowden. 2016. A systematic review on the clustering and co-occurrence of multiple risk behaviours. *BMC Public Health* 16/1: 657.
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2017. *Kurikulum društveno-humanističkog područja*. Zagreb.
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2017. *Kurikulum Katoličkoga vjeronauka*. Zagreb.
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2017. *Okvir nacionalnog kurikuluma*. Zagreb.
- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. 2011. *Nacionalni okvirni kurikulum*. Zagreb.
- Nanni, Carlo. 2014. *Preventivni sustav danas*. Zagreb: Salesiana.
- Nikčević-Milković, Anela i Andreja Rupčić. 2014. Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika u svrhu planiranja prevencije problema u ponašanju djece i mladih. *Ljetopis socijalnog rada* 21/ 1: 105-122.
- Nikčević-Milković, Anela, Viktor Božičević i Kristina Manestar. 2018. *Rizični i zaštitni čimbenici poremećaja u ponašanju kod adolescenata*. Zadar: Sveučilište u Zadru.

- Rašić, Ivana. 2005. Sveti Ivan don Bosco – talijanski religijski odgojitelj, učitelj i pedagog (diplomski rad). Zagreb: Učiteljska akademija.
- Reić Ercegovac, Ina. 2016. Doživljeno vršnjačko nasilje: relacije s dobi, spolom, razrednim ozračjem i školskim uspjehom. Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu 65/2: 251-271.
- Ricov, Danijela. 2022. Disciplina u preventivnom odgojnom sustavu pedagogije don Bosca (diplomski rad). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Rosić, Vladimir. 2005. *Slobodno vrijeme, slobodne aktivnosti*. Rijeka: Naklada Žagar.
- Salezijanski povijesni institut. 2024. *Salezijanski izvori. 1. Don Bosco i njegovo djelo. Antologijska zbirka*. Zagreb: Salesiana.
- Silov, Mile. 2003. Preventivni odgojni sustav sv. Ivana Bosca. *Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu* 5/1: 23-42.
- Sušac, Nika, Marina Ajduković i Ivan Rimac. 2016. Učestalost vršnjačkog nasilja s obzirom na obilježja adolescenata i doživljeno nasilje u obitelji. *Psihologijske teme* 25/2: 197-221.
- Šentija Knežević, Mirela, Iva Kuculo i Marina Ajduković. 2019. Rizična ponašanja djece i mladih: javnozdravstvena perspektiva. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 55/2: 70-81.
- Tumbri Taban, Petra. 2021. Holistički pristup odgoju u don Boscovoj pedagogiji ljubavi (diplomski rad). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Velki, Tena i Gordana Kuterovac Jagodić. 2015. Uloga strukturalnih i procesnih obiteljskih čimbenika u objašnjenju dječjega nasilničkog ponašanja prema vršnjacima. *Ljetopis socijalnog rada* 22/2: 271-298.
- Yoon, Mankeun. 2020. *The Effectiveness of the Preventive System Approach through the Lens of Character Education: An Exploratory Case Study of a Youth Delinquency Camp in South Korea* (doktorska disertacija). San Francisco: University of San Francisco.
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*. 2012. Zagreb: Narodne novine 126/2012.
- Žiher, Andreja. 2024. Preventivni sustav svetog Ivana Bosca: doprinos odgojnom poslanju škole i nastavi vjeronauka (diplomski rad). Zagreb: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.